

---

HYBNĚ SILY PSYCHICKÉHO ŽIVOTA

**A**rkadij Nikolajevič pravil:  
 - Nyní, když jsme přehléli své prvky, schopnosti, vlastnosti a psychologické metody, můžeme říci, že náš niterný tvůrčí aparát je připraven. To je naše vojsko, s nímž je možno zahájit vojenskou operaci.  
 Je třeba vojvůdci, kteří by je vedli do boje. Kdo jsou však ti to vojvůdci?  
 - My sami, - odpověděli žáci.  
 - Kdo to jsme, "my"? Kde vězi tato neznámá bytost? - Je to naše představitelství, pozornost, cit, - vypocítávali žáci.  
 - Cit! Hlavně ten, ten především! - rozhodl Vjunčov. - Souhlasím s vámi. Stačí vctiti se do role a všechny duševní síly jsou raženy v bojové pohotovosti.  
 A tak jsme našli prvního a nejdůležitějšího vojevůdce, iniciátora a podněcovatele tvůrčí práce. Je to cit - uznával Arkadij Nikolajevič, ale ihned dodal: - Jediná obtíž je v tom, že je nesmlouvavý a nestřípi prikazů. Víte to ze zkušenosti. A proto, jestliže se cit neprobudí ke tvůrčí práci sám, nemůžeme začít pracovat a musíme se obracet o pomoc k druhému vojvůdci. Kdo je jím, tímto "druhým"?  
 - Představitelství! Bez ní je vše marné! - řekl Vjunčov. - Když je tomu tak, představte si něco a necht začne celý váš tvůrčí aparát ihned fungovat.  
 - A co si mám představit?  
 - Nevím.  
 - Je třeba vytknout si úkol, magické "kdyby", takové aby... - vykládal Vjunčov.  
 - A kde je vzít?  
 - Rozum je, vite-li, napoví, - pravil Govorkov.  
 - Jestliže je napoví rozum, pak to bude také on, který se stane oním vojvůdcem, iniciátorem, onou hybnou silou, již hledáme. V tom případě to bude on, který začne a usměrní tvůrčí práci.

jsou tam dveře — ale staré! Sotva se drží v panelech a jestliže budou vyřázceny, nedopadne to s vámi dobře! Co podniknete teď, za nových daných okolností? — dal nám Torcov na uvážení.

Záci se zamýšlí, soustředili svou pozornost, každý si něco představoval, něco zamýšlel a nakonec se všichni shodli na tom, že postaví druhou barikádu.

Nastal huk a šon. Mládež se rozohnila, oči zablyskaly, srdce se rozbušila. Zkrátka, opakovalo se téměř to též, co se stěhlo tehdy, když jsme hráli nyní nás už omrzevší studii po prvé.

— Tak vidíte: uložil jsem vám, abyste opakovali scénu se šilencem; pokoušeli jste se přinutit se k výstupu na scénu, snažili jste se probudit v sobě, abych tak řekl, lidskou vůli, ale všechno to násill vám nedodalo chuti ke hře.

Pak jsem vám napověděl nové „kdyby“ a nové dané okolnosti. Na jejich podkladě jste si vytkli nový úkol, probudili se ve vás nové snahy (vůle), ale tentokrát ne prostě, nýbrž tvůrčí. Všichni se pustili do práce s nadšením. Ptám se teď, kdo byl ten vojévůdce, který se prvý vrhl do boje a strhl za sebou celé vojsko?

— Vy sami! — rozhodli záci.

— Přesněji řečeno můj rozum; — opravil Arkadij Nikolajevič. — Ale vzdýt i váš rozum by mohl udělat to též a stát se vojévůdcem v tvůrčím procesu. Je-li tomu tak, pak jsme tedy našli druhého velitele. Je jim rozum (intelekt).

Pátřejme nyní, není-li nějaký třetí vojévůdce. Proberme si všechny prvky.

Je jim snad pocit pravdy a víra v ni? Jestliže ano, tedy uvěřte a nechtě se celý váš tvůrčí aparát dá ihned do práce, jak tomu býva při citovém vznětu.

— V co máme uvěřit? — ptali se záci.

— Cožpak já vím? To je vaše věc.

— Nejdříve je nutno vytvořit „životu lidskou duši“ a teprve pak v ni lze uvěřit, — poznamenal Paša.

— Pociť pravdy a víra v ni nejsou tedy těmi vojévůdci, jež hledáme. Snad je to tedy vzájemný styk a přizpůsobování? — tázal se Arkadij Nikolajevič.

— Abychom mohli věřit s někým ve styk, je nutno mít city a myšlenky, které bychom si mohli navzájem sdělovat.

— Představitost tedy nemůže být vojévůdcem? — vytával jsem se.

— Vidíte, že sama potřebuje iniciativy a vedení.

— Pozornost! — rozhodl Vjunčov.

— Podívejme se tedy na pozornost. Jaka je její funkce? — Pomáhá citu, rozumu, představivosti, vůli, — vypočítávali záci.

— Pozornost jako reflektor zacinuje své paprsky na ukázaný jí objekt a zaujímá proň myšlenky, cit, touhy, — vysvětloval jsem.

— Ale kdo ukáže tento objekt?

— Rozum.

— Představitost.

— Dané okolnosti.

— Ukoly, — rozpomínali jsme se.

— To znamená, že to jsou ony, které jsou vojévůdci, iniciatory, hybnou silou, jež je popudem k práci; ukazují objekt, kdežto pozornost, není-li sama schopna udělati to též, hraje jen pomocnou roli.

— Dobrá, pozornost není tedy vojévůdcem. Ale kdo jim tedy je? — zajiňovalo mě.

— Sňraťte studii se šilencem a sami pochopíte, kdo je iniciator, hybná síla a vojévůdce.

Záci mlčeli, divali se jeden na druhého a nemohli se rozhodnout povstat. Konečně se všichni, jeden po druhém zvedali a neochotně se ubírali na jeviště. Ale Arka-dij Nikolajevič je zastavil:

— Dobře, že jste se dovedli přemoci. Dokazujete tím, že máte jakousi vůli. Avšak . . .

— To znamená, že vůle je vojévůdcem! — mžikem rozhodl Vjunčov.

— Avšak . . . ubírali jste se na jeviště jako odsouzení k trestu smrti, ne ze své vůle, ale proti ni. Takto nevzniká tvůrčí práce. Niterný chlad neroznítí cit a bez něho není ani prožívání, ani umění. Když byste se však byli, jeden jako druhý, hrnuli na scénu plni své herecké vášně, bylo by lze mluvit o nějaké vůli, o tvůrčí vůli.

— Toho už nikdy, víte, nedosáhnete v tom všem! už prokletém cvičení se šilencem, — bručel Govorkov.

— Nicméně, zkuste to. Zdalipak víte, že zatím co jste očekávali vpád šilence hlavním vchodem, dostal se potomeneč do zadního traktu a dobývá se na vás odtud?

- A tak, kdybych vykládal o úkolech, musil bych o nich opakovat téměř vše, co jsem už řekl, když jsem mluvil o citu.

- A rozum se vytyčováním úkolů nezúčastní?

- Zúčastní a to jak při dělení na části, tak při procesu jejich pojmenování, - soudili žáci.

- A tak bych musil o úkolech opakovat jedno a totéž po třetí. Můžete mi tedy doporučit za to, že jsem šetřil vaši trpělivost i váš čas.

Nicméně, není Govorkov tak docela v nepravu. Ano, připouštím, že jsem přesunul téžisko do oblasti emocio-

nální tvůrčí práce, ale dělám tak umyšlně, ostatní umělecké směry na cit příliš často zapomínaly. U nás je příliš mnoho uvazujících herců a příliš mnoho scénických výtvořů, vycházejících z rozumu! A přitom se příliš zřídka kdy u nás setkáváme s opravdovou, živou emocio-

nální tvorbou. To vše mě nutí, všimnat si s dvojnásobnou pozorností citu, i když tím poněkud zanedbávám rozum.

Za dlouhou dobu tvůrčí práce našeho divadla jsme si

my, jeho herci, navykli pokládat rozum, vůli a cit za hybné síly psychologického života. To se pevně vrylo do našeho vědomí; na to jsme zaměřili své psychologické metody. Ale v poslední době přinesla věda závažné změny do rozdělení hybných sil psychologického života.

Jaké stanovisko zaujmeme k tomu my, divadelní herci? Jaké změny to vnese do naší psychotechniky?

Na to mi dnes však nestací už čas. O tom až v zítřejší přednášce.

... 7. 19 ..

Dnes přednášel Arkadij Nikolajevič o novém vědeckém rozdělení hybných sil psychologického života.

*Představitelství, soudnost a volní cit.*

Četl druhý nápis na plakátu.  
- V podstatě je toto rozdělení stejné jako dřívější, staré, jež mluvílo o rozumu, vůli a citu, které byly před- tím pokládány za hybné síly psychologického života. Nové rozdělení jen přesněji vymezuje předchozí. Srovnateli- je navzájem, zjistíte především, že představitelství a soud-

- Správně! Nejsou tedy ani ony vojevůdci!

- Části a úkoly!

- Podstatně netkví v nich, ale v životných snahách

Nikolajevič. - Mohou-li tedy tyto snahy a úsilí vůle

uvést do pohybu celý hercův tvůrčí aparát a dávat směr

žho psychologickému životu na jevišti, pak . . .

- Ovšem, že mohou!

- Je-li tomu tak, znamená to, že jsme našli třetího

vojevůdce. Je jim *vůle*.

Ze všeho, co jsme řekli, tedy vyplývá, že máme tři

vojevůdce a to: - Arkadij Nikolajevič ukázal na před

námí visící plakát a přečetl jeho nadpis:

*rozum, vůle a cit.*

To jsou hybné síly našeho psychologického života.

Přednáška byla u konce; žáci se začali rozcházet, ale

Govorkov se ještě pustil do sporu.

- Promíňte prosím, ale proč jste nám doposud nerekli

ničeho o roli rozumu a vůle v tvůrčí práci a napovídal

nám toho tolik o citu?

- Měl jsem vám snad podrobně vykládat jedno a totéž

o každé z hybných sil psychologického života? Nebo jak to

myslíte? - nechápal Torcov.

- Ne, proč by to bylo jedno a totéž? - namítl Go-

vorcov.

- A jak jinak? Členové triumvirátu jsou *nerozlučitelni*

a proto, hovoří o prvním z nich, dotýkáš se bez-

děky druhého a třetího; mluví o druhém, připomeneš

tím první a třetí. A při třetím musis myslet na první dva.

Snesli byste takové opakování jedné a téže věci?

Skutečně: dejme tomu, že vám vykládám o tvůrčích

úkolech a jejich dělení, volbě, pojmenování a podobně.

Nezúčastní se snad této práce cit?

- Ovšem, že zúčastní! - potvrdili zbylí žáci.

- A nemá snad vůle s tvůrčími úkoly ničeho společ-

ného? - ptal se znovu Arkadij Nikolajevič.

- Ne. Naopak, má k nim těsný vztah, - usoudili jsme.

vytvoření představy a druhý moment, z prvého vyply-  
vající — vytvoření soudu.

Z mých výkladů je vám jasno, co je podstatého na  
první polovině nového rozdělení hybných sil psychologického  
života.

Všimneme-li si druhé jeho části, shledáme, jak už jsem  
dříve konstatoval, že v novém dělení vůle a cit splyvají  
v jediný pojem — volní cit. Jak k tomu došlo? Odpovím  
opět příkladem. Představte si nahodu, již byste se nena-  
dali: jste vášnivě zamilováni. A ona je daleko. Vy jste zde  
a trápíte se, jak utišit roznicený milostný zmatek. A tu  
přišel od ní dopis. Dovídáte se, že i ona se trápí ve své  
sarnotě a snažně vás prosí, abyste přijel.

Jakmile jste přčetli milencino pozvání, váš cit se vznítil.  
A jako by to mělo být, právě v tu dobu jste dostali z di-  
vada novou roli — Romea. Díky analogii vašich citů  
s city dramatické osoby, jste se lehko a ihned vzili do  
mnohých míst role. Kdo to byl, kdo v tomto případě  
jako vojévůdce určoval směr tvůrčí práce? — tázal se  
Arkadij Nikolajevič.

— Ovšem, že cit! — odpověděl jsem.

— A co vůle? Nebyla ta současně a nerozlučně s citem  
v pohybu, nechťela, nesměřovala toužebně k milence  
a na její sílu k vůli?

— Směřovala, — musil jsem přiznat.

— Znamena to tedy, že v daném případě byly obě  
sílohy vůdci, hybnými silami psychologického života a spo-  
jovaly se ke společné práci. Jen je zkuste od sebe oddělit!  
Zamyslete se, až budete mít volnou chvíli, a pokuste se  
najít situaci, v níž vůle a cit existují odděleně jedna od  
druhé, vedte mezi nimi dělící čáru, ukážete kde končí  
jedna a začíná druhá. Domnívám se, že se vám to nepo-  
dání, stejně jako se to nepodatiťo mně. Proto je také po-  
slední vědecké dělení spojilo v jediný pojem — volní cit.  
My, kteří se čímnež zúčastnime jevístního umění, shle-  
dáme, že je toto nové rozdělení oprávněné a tushíme  
praktický užitek, který nám v budoucnosti přinese, ne-  
poznali jsme je však ještě po všech stránkách. K tomu  
je třeba času. Proto budeme s ním pracovat jen částečně,  
potud, pokud jsme je prakticky poznali a v ostatním se  
prozatím spokojíme starým, dobře prostudovaným.

most dohromady splňují tytéž niterné funkce, jež byly  
ve starém rozdělení záležitosti rozumu (intelektu).  
Při dalším zkoumání nového dělení hybných sil  
psychického života seznaťte, že slova „vůle“ a „cit“ jsou  
spojena v jedno „volní cit“. Smysl té i oně změny vám  
vysvětlím na příkladech.  
Dejme tomu, že máte dnes volno a chcete co nejzábav-  
něji strávit den. Co byste dělali, abyste svůj zámer  
uskutečnili?  
Mít-li cit a vůle též, nezbyvá vám nic jiného, nežli  
obrátit se na rozum. Ať ten vás informuje, jak si v tako-  
vém případě počínat. Běru na sebe ulohu vašeho rozumu  
a navrhuji vám:  
Není líbo podniknout procházku po ulicích nebo za  
městem, abyste užili pohybu a čerstvého vzduchu?  
Nejbystřejší a nejozvučnější z našich pěti smyslů —  
zrak, už maluje s pomocí představitivosti a vnitřního vi-  
cháze. Na „promittacím plátně“ ve vašem nitru už  
probíhá dlouhý filmový pás, ukazuje rozličné krajiny,  
známé ulice, periferijní osady a jiné. Tak se ve vás vytvá-  
ří představa o budoucí procházce.  
— To mne dnes neláká! — rozhodnete vy, — plahočít se  
po městě je nudné a také příroda mě při špatném počasí  
nevábí. A vůbec — jsem unaven.  
A tak představa vás vede k úsudku. Když je tomu tak,  
jďte večer do divadla, — radi vám rozumu.

Při tomto návrhu vám představitost namalovala  
a vnitřní vidění mžikem předvedlo velmi zřetelně a jasně  
celou řadu výjevů ze známých vám divadel. V duchu  
jste prošli od pokladny do hlediště, podívali jste se na  
nějaké úseky představení a vytvořili jste si představu  
a pak soud o svém denním plánu. Tentokrát je jak vůle,  
tak i cit okamžitě vzplanuly a reagovaly na návrh roz-  
umu (to jest na jeho představy a soudy). Vy jste vzpla-  
nuli s nimi, stejně jako všechny prvky vaší duše. A tak, —  
uzavřel Torcov, — rozumová práce (představy a soudy)  
se přenesla jak na vůli, tak na cit.

Po dosti dlouhé pomlce pokračoval:  
— K čemu nás však vede naše zkoumání? Ilustruje nám  
přáci rozumu; ukazuje nám dva základní momenty  
jeho funkce: moment prvního popudů, vyvolávajícíchho

svého vlastního života, analogické s prožitky, myšlenkami a city role.

Takový herec nemluví na scéně za osobu neexistujícího Hamleta, ale za svou vlastní osobu, postavenou do daných okolností hry. Cizí myšlenky, city, představy a soudy se mění v jeho vlastní. Přitom nepronáší slova jen proto, aby někdo slyšel text role a rozuměl mu, herec cítí potřebu, aby divák cítil jeho vnitřní vztah k pronášenému, aby chtěl totéž, čeho si žádá jeho vlastní tvůrčí věle.

V tom okamžiku se všechny hybné síly psychického života spojují a projevují svou vzájemnou závislost. Tato závislost, vzájemná účinnost a těsná spojitost jedné tvůrčí síly s druhou je pro naši práci velmi významná a bylo by chybou, kdybychom ji nevyužili pro své praktické cíle. Z toho vyplývá přislušná psychotechnika.

Její základní myšlenka je v tom, že se na základě vzájemného účinku členů triumvirátu snaží přirozeně a organicky produkovat k činnosti je i všechny složky hereckého tvůrčího aparátu.

Někdy se projeví náhle, spontánně, podvědomě, bez součinnosti naší vůle, činnost všech hybných sil psychického života. V těchto náhodných šťastných okamžicích je třeba poddat se vznikajícímu přirozenému úsilí hybných sil psychického života. Jak si však počínat, jestliže rozum, vůle ani cit nereagují na hercovu výzvu k tvůrčí práci?

V těch případech musíme sáhnout k lákadlům. Vímec o takových nejen pro každou z duševních složek, nýbrž i pro každou z hybných sil psychického života. Nesnázte se vzdurcovat všechny najednou. Určete si jednu z nich — dejme tomu rozum. Je nejpřístupnější ze všech, poslušnější nežli ostatní z hybných sil; rád se podvoluje příkazu. V tom případě vyplývá z formální myšlenky textu odpovídající představa a herec začíná vidět to, o čem hovoří slova.

A představa opět vyvolává odpovídající vlastní soud. Tak neuzrává suchá a formální, nýbrž představami oživlená myšlenka, která přirozeně rozněcuje volní cit. I ve své krátké praxi byste našli mnoho příkladů tohoto procesu. Vzpomeňte si třeba, jak jste si oživili omrzle zvešči vás už studii „se slencem“. Rozum si vytvořil

a tak jsem nucen prozratim používatí obou dělení hybných sil psychického života, jak onoho starého, tak i nového, podle toho, které z nich se mi bude zdát v každém jednotlivém případě přístupnější. Bude-li někdy, v tom či onom případě, pohodlnější pracovat se starým dělením tedy nerozdvořovat funkci rozumu a nespořovat v jedno vůli a cit, učiním tak.

Necht mi vědci prominou tuto nedůslednost. Je omluvitelná jen zcela praktickými úvahami, jimiž se řídím při školní práci s vámi.

... r. 19..

— A tak, — pravil Arkadij Nikolajevič, — rozum, vůle a cit, nebo, podle nového dělení představitelství, soudnost a volní cit, strhují na sebe vedoucí roli v tvůrčím procesu. Jejich postavení je posláno ještě tím, že každá z hybných sil psychického života je lákadlem, které produkuje k tvůrčí práci ostatní členy triumvirátu; nímto to nemohou rozum, vůle ani cit existovat samy o sobě, aniž by se navzájem nepodporovaly. Proto se projevují vždy společně, současně, v těsné vzájemné závislosti (rozum — vůle — cit, cit — vůle — rozum, vůle — rozum — cit). To jen zvětšuje význam a upevňuje vedoucí roli hybných sil psychického života.

Tím, že začne pracovat rozum, jsou strženy do tvůrčího procesu také vůle a cit. Neboli — podle nového názvosloví: představa o něčem vede k přirozenému usudku o tom.

Jedno i druhé uvádí v činnost i volní cit. Jen při společném, družně práci všech hybných sil psychického života je naše tvůrčí práce svobodná, upřímná, bezprostřední, přirozená, není v ni cizí, ale vlastní, osobní prožitek, vlastní strach a svědomí v daných okolnostech života role.

A skutečně. Hraje-li opravdový herec Hamletův monolog „Byl či nebyl“, přednáší při tom snad jen formálně cizí mu myšlenky autora a provádí vnější úkony, jak mu je narazoval režisér? Ne, vydává ze sebe daleko víc a vkládá do slov role sebe sama: své vlastní představy o životě, svou duši, svůj živý cit a vůli. V těch chvílích je herec upřímně vzrušen vzpomínkami na prožitky

Ale tak či onak, přímo anebo nepřímo, působení úkolu na naši vůli je skvělým a námí obilbeným lákadlem, povzbuditelem tvůrčího úsilí a my ho horlivě využíváme. Budeme tedy využívat jako dříve úkolu k nepřímému působení na volní cit.

Po krátké pomlce pokračoval Arkadij Nikolajevič: - Správnost předpokladu, že hybnými silami psychického života jsou rozum (představa, soud), vůle a cit, potvrzuje sama příroda, v níž se často vyskytují individuální emočníalita, volního nebo intelektuálního založení.

Herci prvního typu, u nichž převládá cit nad vůli a rozumem, zdůrazňují, hrajíce Romena nebo Othella, všechny emočníalita jmenosti uvedených rolí.

Herci druhého typu, na jejichž tvůrčí práci má vůle větší účast nežli cit a rozum, podtrhují, hrajíce Macbetha nebo Branda, jejich citizadost nebo náboženský zápal. A herci třetího typu, v jejichž tvůrčí povaze převládá rozum nad citem a vůli, dávají svým rolím, hrajíce Hamleta nebo Nathana Moudrého, bezděky více intelektuální, rozumově naplně.

Prosta převaha té, druhé či třetí hybné složky psychického života neznamená ještě nikterak svrchované potlačení ostatních členů triumvirátu. Nezbytnou nutnosti je harmonický poměr všech hybných sil naší duše. Jak vidíte, uznává umění současně jak emočníalita a volní, tak i intelektuální tvůrčí práci, v níž cit, vůle nebo rozum hrají vedoucí roli.

Zavrhujeme jen práci, která se řídí suchým hereckým výpočtem. Takovou hru nazýváme chladnou, rozumovou. Po slavnosti pomlce zakončil Arkadij Nikolajevič svou přednášku touto úvahou: - Nyní jste bohatí, nyní ovládáte velkou skupinu lidí, jež vám pomohou vzít se do „živé lidské duše“ role. To je vaše zbroj, vaše armáda pro tvůrčí zápas. Nejen to — naši jste v sobě tři vojevůdce, kteří jsou schopni vést své pluky do boje.

To je závazný výsledek, k němuž vám blahopřeji.

smyšlenky: „kdyby“ a dané okolnosti; ty vedly k novým, vzrušujícím představám a soudům a všechny společně pak produčily volní cit. Výsledek byl ten, že jste podali krásnou hru. Tento případ je dobrým příkladem iniciativní práce rozumu při zakládání tvůrčího procesu. Ke hře, studii a roli se však lze přiblížit i po jiných cestách, tedy se strany citu, bez ohledu na to, že je tak svěhlavý a nestálý.

Je velkým štěstím, je-li emoce okamžitou odpovědí na výzvu. Pak vše probíhá samo od sebe, přirozenou cestou: vytváří se jak představa, tak i soud o ní a vše probouzí vůli. Jinými slovy — prostřednictvím citu jsou rázem v činnosti všechny hybné síly psychického života. Co si však počít, jestliže tomu tak není, jestliže cit neodpoví na výzvu a zůstane nečinným? Pak je nutno obrátit se na nejsbližší člen triumvirátu — na vůli.

Jakého lákadla použít k probuzení drimající emoce? Casem poznáte, že takovým lákadlem a povzbuzujícím prostředkem je tempo a rytmus.

Zbývá rozřešit otázku: jak povzbudit k tvůrčí práci drimající vůli?

Jak tu povzbudit k tvůrčí činnosti? - Ten má prostřednictvím úkolu, - připomněl jsem. - Pro střední vliv na tvůrčí zájem, tedy na vůli. - To záleží na tom, jaký ten úkol je. Není-li dost uchvacující, zůstává bez účinku. Takový úkol je nutno přiblížit hercové duši uměloou cestou. Je nutno jej vyhrout, ozvládnout, udělat poutavým a strhujícím. A naopak, strhující úkol má silu přímého, bezprostředního účinku. Avšak ne na vůli. Uchvácení se dotýká především oblasti emočníalita a ne volní a působí proto bezprostředně na cit. V tvůrčím procesu je třeba nejdříve okouzlení, přičtení a pak teprve volního úsilí. Proto musíme uznat, že účinek úkolu na vůli není přímý, nýbrž nepřímý.

- Rekl jste, prosím, že podle nového dělení nelze vůli oddělit od citu. Z toho vyplývá, že působení úkolu na cit, musí současně přirozeně probouzet i vůli, - snažil se pochopit Torcova Govorkov.

- Právě tak! Volní cit je dvojaký. Někdy v něm převažá emoce nad zájmem a jindy zájem, byť i násilný nad emoci. Proto jedny úkoly působí více na vůli nežli na cit a jiné naopak posilují cit na účet vůle.